

Endamálið er menniskjað

— og ikki vøran, sum maskinurnar goysa út um heimin

— Vit hava gjørt framleiðsluna til málið fyri okkara búskaparliga og politiska virkseimi og harvið hava vit gloymt, at endamálið við allari framleiðslu er menniskjað við maskinurnar og ikki vøran, sum maskinurnar goysa út um allan heimin, segði Jóannes Dalsgaard, tingmaður m.a. í røðu síni á 1. mai-haldinum í Havn hósdagin.

Hann vísti á, at framleiðslan hevur fingið sitt egna liv har í landinum og teir, sum stýra ella eiga framleiðsluna verða gjørdir til hetjur, meðan tey, sum halda framleiðsluni gangandi verða gloymd.

Vit prenta røðu Jóannesar:

Góðu verkafólk!
Góðu áhoyrarar!

Tann 16. januar 1916 vóru umleið hundrað mans komnir saman til fundar í Avhaldinum í Havn at stovna arbeiðsmannafelag. „... tvungne af den hårde nød, sult og arbejdsløshed, som kapitalismen og krigen fører med sig...“ sum Kristin í Geil tók til í bløðunum. Henda hending var ein álvarsom roynd at seta seg upp imóti teimum beisku korum, ið buðust til vanligu fólkinum í Havn fyri 70 árum síðani. Tímalønin, sum í árvís hevði staðið í stað, var 25 oyru, arbeiðsdagurin frá kl. 6 á morgni til kl. 6 á kveldi og sosiala tryggin var eingin.

Teir, sum vóru settir á odda og sum fingtu ta tørfu uppgávu at leiða felagið gjøgnum ta fyrstu og truplu tíðina vóru: Jóan Petur hía Kittí, Kristin

í Geil, Jógvan hjá Stinu, Jakke og Sorin hjá Gerhard, Jens og Dia í Funningsstovu, Hans Dávid á Bø, Marius hjá Pedda, Poul á Kirkjuveg og Bjørn Bjarnason, íslendingurin. Mótstøðan móti felagnum var stór, men so væl dugdu hesir at skipa fyri, so góð vóru undirtøkan og samanholdið, at áður enn árið var úti var lønin vórðin í tvífaldað og yvirtíðargjald víðurkent, samstundis sum limatalið fór upp um 300.

Hesir hugsjónarmenn, sum tey fyrstu árin stóðu á odda fyri H.A. vóru greiðir yvir, at fakfelagsarbeiði eisini er eitt vanligt politiskt arbeiði. Teir høvdu tíðliga skilt, at vánaligu livikorini hjá vanligum fólki høvdu okkurt við samfelagsbygnaðin og ognarrættin til framleiðslutólini: at gera. Teir høvdu nomið

við ta sosialistisku hugsjónina, sum longu tá hevði borið við í Føroyum og gjørt vart við seg júst her í Havn. Teir skiltu, at Føroyar vóru eitt gróthart stættarsamfelag, sum bygdí á órætt og ójavnað. Skuldu korini betast, mátti nakað gerast við privata ognarrættin til framleiðslutól og jørd — eins og býtið av almennu jørðini átti at verið javnari.

Teir gjørdust tiskil politiskt virksamir og fleiri av teimum vóru við til at seta á stovn Føroya fyrsta sosialistiska flokk í 1925 saman við Maurentiusi og P.M. Dam. Hesir skiltu, tað sum er víðurkent alla aðrastaðir, at arbeiðaraflokkar og arbeiðararøsla mugu draga somu linu, um tú skalt fáa sum mest burtur úr fyri fjøldina av fólkinum.

Góðu verkafólk! Fyrsti mai er dagurin, tá støðan verður gjørd upp, tá verkafólk og løntakarar yvirhøva plaga at gera sínar politisku og búskaparligu metingar — ein síður, sum júst í dag fyllir 100 ár. Vit hava nú dvalt eina løtu við fortíðina — latið okkum tí nú venda okkum til okkara egna tíð.

Øll kunnu vit valeyst viðganga, at ómetaliga stórar samfelagsbroytingar hava verið í Føroyum hesi 70 árin føðingardagsbarnið hevur verið til. Eg loyvi mær at halda, at høvdu teir undangongumenn, sum

Jóannes Dalsgaard, tingmaður heldur 1. maidagsrøðu í Havn

løgdu lunnar undir Havnar Arbeiðsmannafelag vítað aftur í Verðina, so høvdu teir hildið flestu broytingar verið til tað góða. Teir høvdu sjálvsagt fegnast um styttri arbeiðstíð, betri realløn, fritíð við løn — um at Føroyar hóast alt eru nakað av einum vælferðarsamfelag.

Men, mundu teir ikki eisini ivast um okkurt og undrast á annað. Hvat mundu teir hildið um teir arbeiðsviðurskipti vit bjóða kvinnunum á flakavirkjunum. Mundi teimum dámt resið, eftirlitshysterið og akkordtempo fyri tímaløn. Mundi teir ikki, tá teir sóu tann ómetaliga búskaparliga vøksturin undrast yvir, at tímalønin ikki var eitt vet hægri? Hvat mundu teir sagt um trygdina á arbeiðspláss — á sjógví og landi? Ella hvat mundu hesir gomlu undangongumenninir

hugsað, um teir komu inn á eitt flakavirki og fingtu at vita, at hetta virkið átti fólkið sjálvt, genturnar við linjurnar, frystarar og landarar, samstundis sum teir sóu stjórnar uppraðka, sum átti hann virkið einsamallur? Hvat mundu teir hildið um merkjamálið, har alt samfelagsins maktapparat varð mobiliserað móti nokrum flakakvinnum, sum heilt naturliga reageraðu móti einum ómenniskjansligum trýsti? Mundi teir ikki undrast yvir, at kvinnurnar noyddust heilt til hægstarætt í Keypmannahavn fyri at fáa sín sjálvsagda rætt?

Ja nakað soleiðis mundu teir reagera, hesir fornu abbar sum settu alt inn fyri at reisa arbeiðararøsluna her í Havn, og sum í mongum fornum máttu gjalda dyrt fyri hetta starv. Teir høvdu fegnast og undrast, men helst eisini spurt: Kundu tit ikki havt fingið meira burturúr einum so sterk-

um samfelag — einum so góðum búskaparligum grundarlagi?

Vit skylda teimum og okkum sjálvum eitt svar og kunnu bert finna hetta svar við at rannsaka okkara egna hjørtu og nýru. Vit hava havt ómetaligan skund! Vit hava sett meir av samfelagsins orku inn upp á økta framleiðslu og at skaffa arbeiðspláss enn nakað annað samfelag um okkara leiðir. Vit hava gjørt framleiðsluna til málið fyri okkara búskaparliga og politiska virkseimi og harvið hava vit gloymt, at endamálið við allari framleiðslu er menniskjað við maskinurnar og ikki vøran, sum maskinurnar goysa út um heimin.

Framleiðslan hevur fingið sitt egna liv her í landinum og teir sum stýra ella eiga framleiðslutólini verða gjørdir til hetjur, meðan tey sum halda framleiðsluni gangandi verða gloymd.

Fjølmiðlar okkara eru eitt gott dømi um hendan holding. Stjórar og reiðarar eiga mesta plássíð í fjølmiðlunum. Teir eru altíð í fokus, teirra meiningar standa uttan mót-søgn, har kunnu teir breggja av hvussu nógv teir seta í veð fyri at skaffa fólki arbeiði, og einki eyga er turt, tá Dagur og Vika eru úti. Arbeiðsfólkið kundi fyri tann skuld ikki verið til. Tey verða brúkt sum bakgrundsmyndir tá álvarsmenn meta um búskaparligu støðuna ella til at prýða ársrokskapirnar hjá peningastovnunum. Fjølmiðlar og stjórar tykjaast at gloyma, at uttan arbeiðsfólkið var eingin búskapur at kommentera — eingir bankaroknskapir at sent út í litum og eingir pengar til leiguflogfer við tápuligum videobondum!

Tað er klárt, at henda almenstøða er ikki til gagns fyri løntakarafjældina, og her má ein vend koma í. Løntakarafjældin má fáa sín rættvísu part av fram-

leiðsluvøkstrinum. Tað er eingin lætt uppgáva, og tað er ein uppgáva, sum bert fakfelagsrørslan kann loysa.

Vit kundu lagt afturat, at henda uppgáva bert kann verða loyst av eini sterkari og samdari fakfelagsrørslu og als ikki so leingi fakfelagsrørslan í Føroyum stendur spjadd og ósamd. Hetta gerst bert, um tær útbúgvingarætlanir, sum nú eru farnar í gongd innan fakligu arbeiðararøsluna, verða útbýgdar til ein veruligan arbeiðaraháskúla, og hetta gerst bert, um arbeiðararøslan í Føroyum av álvara fær brúkt tað amboðið, sum verkfallið er. Hetta vápn fær arbeiðararøslan ikki í veruleikanum brúkt, so leingi eingir rættligr verkfallsgrunnar eru til taks. Tí skal tað vera mín vón, at nakað av tí peningi, sum nú fer at flóta til yrkisfeløgini, verður settur í verkfallsgrunnar, so feløgini hava nakað at standa imóti við og ráð til at taka eitt verkfall, um tað skuldi gjørst neyðugt.

1. mai er eisini dagurin, tá gjørt verður upp, hvørt tann politikkur, sum verður førdur av tí til eina og hvørja tíð sitandi samgongu er til gagns fyri løntakarafjældina ella ikki. Í hesum sambandi hevur verið høgt í sitandi samgongu og ført hevur verið fram, at arbeiðararøslan ongan góðan eigur í føroyskum politikki. Hetta er ikki beint. Henda samgonga er tann fyrsta samgonga í søguni, sum hevur megnað at seta í verk eins skattaloggávu, sum veruliga flytir skattabyrðarnar yvir á teir herðar, sum orka at bera. Fyri fyrstu ferð er tað eydnast at fáa igjøgnum kapitalvinningskatt í Føroyum, og hetta merkir, at millióna upphæddir, sum oftast stávaðu frá samfelagsskaptum vinn

Arbejdsmenn i Havn um tað mundið, tá Havnar Arbejdsmannafelag varð stovnað.